

Mejeriforeningen v. Marie Gang Larsen

DR | GENERALDIREKTØREN

Maria Rørbye Rønn
DR Byen
Emil Holms Kanal 20
DK- 0999 København C
dr.dk
31.10.2024

Klage over 'Jorden kalder – slut med komælk'

Kære Marie Gang Larsen, Mejeriforeningen

Du har den 19. september 2024 klaget over tv-programmet – 'Jorden kalder – slut med komælk', som blev sendt første gang den 15. september 2024. Efter at redaktionen afviste din kritik, har du klaget videre til lytternes og seernes redaktør. Han har nu gennemgået sagen og skrevet en indstilling.

Jeg fremsender hermed indstillingen, hvis konklusion jeg er enig i.

Med venlig hilsen

Maria Rørbye Rønn

Kopi:

Journalen
Etikchef Anja Lundberg Andersen, DR Kultur, Børn og Unge
Chefkonsulent Etik Sidsel Davidsen, DR Kultur, Børn og Unge
Seniorkonsulent Mikkel Vincentz Pedersen, LSR
Redaktionschef Niels Jacob Schøtt, DR Nyheder
Led. Redaktionschef Kirsten Marie Svendsen, DR Nyheder
Direktør Sandy French, DR Nyheder

Sagen kort

Mejeriforeningen klagede over et afsnit af programmet 'Jorden kalder – slut med komælk'. Foreningen får delvist medhold. Mejeriforeningen klager over, at DR anvender to forskellige statistikker til illustration af mælk og osts klimaaftryk med risiko for at efterlade det indtryk, at DR har valgt den statistik, der passer bedst til at vise animalsk mælk har det størst mulige klimaaftryk.¹ Desuden forholdt DR sig ukritisk til den producent af plantebaseret smøreost, som fik lov at fremlægge sine egne meget lave tal for klimaaftryk for sit produkt uden fremlæggelse af dokumentation. DR erkender delvist, at DR ikke kender det reelle tal for det specifikke produkt, da man i programmet sammenligner klimaaftrykket med et andet plantebaseret produkt. Denne sammenligning er misvisende. Klager får delvist medhold.

Gennemgang af sagen

Mejeriforeningen ved kommunikationschef Marie Gang Larsen (herefter benævnt Mejeriforeningen) klager den 19. september 2024 over et afsnit i programserien 'Jorden kalder.' Dette afsnit hedder 'Jorden kalder – slut med komælk.' Afsnittet blev sendt første gang den 16. september 2024.

I programomtalen af det pågældende afsnit står der: *"Vi danskere elsker vores ost og vores mælk, men produktionen er klimabelastende. Derfor er der kommet flere og flere plantebaserede alternativer på markedet. Men hvor meget sparer vi egentligt på klimaregnskabet ved at putte plantedrikken i indkøbskurven i stedet for letmælken? Og er det overhovedet muligt at lave en velsmagende, plantebaseret ost?"*

I det følgende gennemgår jeg både i mailkorrespondance mellem DR og Klager og ankeskrivelsen fra Klager de punkter, som jeg opfatter som hovedkritikpunkterne i klagen.

Klagen drejer sig for det første om, at DR – ifølge Mejeriforeningen – utydeligt anvender to forskellige kilder med to forskellige beregningsmetoder til i samme program at illustrere forskelle i klimaaftryk. Disse beregningsmetoder medfører store forskelle i resultatet. Mejeriforeningen skriver: *"I kunne have valgt konsekvent at bruge den danske kilde, nemlig Concitos store klimadatabase, som har alle tallene. I stedet forvirres seerne ved at blive præsenteret for forskellige datagrundlag, hvoraf det ene er globale beregninger, der adskiller sig meget fra danske tal, lige som det er problematisk, at der ikke angives over for seerne, at der er tale om to forskellige metode-tilgange (LCA). Det er i øvrigt uklart, hvorledes I er nået frem til tallet."*

Andet hovedpunkt i klagen drejer sig om brug af kilder med kommercielle interesser.

Der medvirker i udsendelsen en virksomhed, som fremstiller plantebaseret smøreost. En repræsentant for virksomheden siger i programmet, at deres produkt kan spare 70-76 procent CO2e-udledning. Mejeriforeningen klager over, at dette ikke er dokumenteret og dermed fremstår som producentens eget postulat.

En anden kilde og producent kritiseres af Klager for at tale om pesticider, der ikke har noget med klimaaftryk at gøre. Desuden taler kilden om foder til grise "ikke til køer, som ellers er det eneste dyr, udsendelsen bringer i spil," skriver Mejeriforeningen.

¹ Klimaaftrykket defineres her som de emissioner i både Danmark og udlandet, som direkte og indirekte kan relateres til dansk forbrug. Her og i resten af notatet skal "dansk forbrug" forstås som den endelige indenlandske anvendelse eller summen af privat forbrug, NPISH1, offentligt forbrug, investeringer og lagerændringer. Kilde: Danmarks Statistik:

<https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=national&fo=klimaaftryk--pdf&ext={2}>

DR svarer første gang

Redaktør på programmet (men ikke programansvarlig chef) Amalie Kaldan (herefter AK) svarer Mejeriforeningen den 24. september 2024. AK skriver: "Vi bruger ofte Concito som kilde til vores grafikker og analyser i programmerne, således også i det pågældende program, "Slut med komælk?". I den konkrete grafik omkring plantedriks CO2 aftryk i forhold til komælk, har vi dog valgt at bruge Poore and Nemecek, efter anbefaling fra vores ekspertkilde på KU, Christian Bugge. Det har vi valgt, fordi Concito, i tilfældet med komælks CO2 aftryk, modregner brugen af malkekoens kød i deres beregning, hvorimod Poore and Nemecek baserer deres tal på et europæisk gennemsnit, hvor malkekoens kød ikke er modregnet.

I forhold til at vi senere sammenligner med (Concitos) tal på klimaaftrykket fra grisekød og kyllingekød handler det udelukkende om at give seeren en kontekst af andre animalske fødevarer, at sætte de her CO2 emissioner ind i.

Vi faktatjekker selvfølgelig altid vores kilder og udsagnet om at man kan spare 70-76% udledt CO2 på en planteost fremfor en ko-mælksost rammer, efter vores faktatjek, gennemsnittet for sammenlignelig data."

Den 25. september 2024 vender Mejeriforeningen tilbage med en ny mail til AK. Her skriver Mejeriforeningen: "Tak for mailen, hvori du anerkender min pointe: at de to CO2e-opgørelser, I bringer, følger hver deres opgørelsesmetode. Du forholder dig dog ikke til kritikpunktet, at det er vildledende over for seerne at anvende tal baseret på to forskellige metoder (A-LCA og C-LCA) til at opgøre et klimaaftryk. En helt almindelig seer kan ikke forventes at vide, at der ligger to vidt forskellige opgørelsesmetoder bag udsendelsens grafiske præsentationer af klimaaftryk og bag de to forskellige kilder. Det svarer til, hvis man viser en grafik med beløb angivet i kroner, og den ene gang er det danske kroner og den næste svenske, men dette angives ikke, hvorved seeren ikke kan tro andet, end at der er tale om samme valuta i begge grafikker.

Det står jer på redaktionen helt frit for at vælge hvilken af de to metoder, I bygger jeres program på. I udsendelsen træffer I dog det valg at bruge forskellige metoder uden at angive, at tallene i udsendelsen ikke kan sammenlignes. Det mener jeg kan føre til vildfarelser hos seerne, hvilket er kritisabelt.

Jeg hæfter mig desuden ved, at det, ifølge din mail, er en af jeres medvirkende kilder, der er anledningen til, at I vælger, hvilket fakta-grundlag I præsenterer for seerne.

Skal jeg i øvrigt forstå det sådan, at DR mener, at Concito og Concitos store klimadatabase samt C-LCA metoden ikke er en brugbar kilde til CO2e-aftryk på fødevarer?

Du angiver ikke i din mail det præcise sted hos Poore and Nemecek, hvor de anførte tal er hentet fra. Vil du oplyse, præcis hvor det pågældende tal figurerer?

Vil du ligeledes oplyse den konkrete kilde til jeres partskildes udsagn om reduktion på 70-76 procent? Du skriver, at I selvfølgelig har faktatjekket dette, men lægger ikke kilden frem for seerne. Det, mener jeg, er kritisabelt, da kilden har kommercielle interesser i sagen.

Jeg stiller desuden andre spørgsmål, som du heller ikke besvarer."

Samme dag – 25. september 2024 – svarer AK følgende til Mejeriforeningen:

"Jeg vil her forsøge at svare så konkret som muligt ud fra dine spørgsmål:

Skal jeg i øvrigt forstå det sådan, at DR mener, at Concito og Concitos store klimadatabase samt CLCA-metoden ikke er en brugbar kilde til CO2e-aftryk på fødevarer?

Nej, sådan skal du ikke forstå det. Men differentieringen af LCA-metoder er det kun de indviede få, der kan skelne imellem. Vores job som public service medie er at sortere og kritisk forholde os til information og formidle det til et bredt publikum. Derfor går vi ikke ind og forklarer de to forskellige LCA metoder.

Du angiver ikke i din mail det præcise sted hos Poore and Nemecek, hvor de anførte tal er hentet fra. Vil du oplyse, præcis hvor det pågældende tal figurerer?

Du kan finde tallene fra Poore and Nemecek fremlagt hos Our World in Data <https://ourworldindata.org/environmental-impact-milks> eller i hovedrapporten hos Science her: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aag0216>

Vil du ligeledes oplyse den konkrete kilde til jeres partskildes udsagn om reduktion på 70-76 procent?

Vi har både taget udgangspunkt i data fra Our World in Data og så har vi brugt denne konkrete LCA analyse <https://www.violife.com/en-us/-/media/Project/Upfield/Brands/Violife-Foods/Violife-Foods-USNew/>

Assets/About-Us/upfield-violife-technicalsummary-quantisapril2022.

pdf?rev=7a8df5b1db044d6c9fbb67b16b22af09, hvor følgende metode gør sig gældende:

"This study followed the regionalized LCA methodology described by Liao et al. (2020) to compare the environmental impacts of 1 kg of Violife Products to the same amount of dairy cheese sold in Europe, UK, Canada, United States, and Japan. Data was collected with a cradle-to-grave approach for the product recipe, key ingredients sourcing countries, production factory, energy mixes, packaging designs, transportation, and end-of-life scenarios. Spatially differentiated agricultural life cycle inventory data were generated (archetypes), as well as land use change (LUC) emissions for Violife Products to dairy cheese using an attributional approach as per PAS 2050 (BSI, 2012), aligned with the latest international standards for dairy products, published by the International Dairy Federation (IDF, 2015) and the European Dairy Association (EDA, 2016)."

Mejeriforeningen svarer tilbage samme dag:

"Tak for din hurtige reaktion. Jeg synes stadig, der er kritikpunkter og spørgsmål, du ikke svarer på. Jeg kan godt selv

google mig frem til Poore and Nemecek, men jeg kan ingen steder genfinde det konkrete tal, I bringer, og det var

en henvisning til, hvor dette står præcist, jeg efterlyser. Har du mulighed for at sende dette?

Tak for link til Violife-studiet fra 2020.

Det er dog ikke et Violife-produkt, der indgår i udsendelsen, men et helt nyt produkt fra producenten Færm. Det vil sige, at I anvender en beregning af et helt andet produkt til at sige noget om det konkrete produkt, der indgår i udsendelsen, hvor værten (mens han peger på produktet og der filmes på produktet) siger "denne her i forhold til hvis jeg går ned og køber en normal smøreost..." Så må man som seer antage, at det efterfølgende udsagn om at man sparer 70-76 % af klimaaftrykket gælder det konkrete produkt – og ikke et helt andet produkt fra et andet firma. Ifølge Færms direktør består deres produkter i øvrigt af bøtter, mens Violife-produkter har en helt anden ingredienssammensætning, hvilket gør at det ikke er fair at overføre Violife-aftrykket til Færm-produkter. Som alle ved, så har sammensætningen af ingredienser betydning for klimaaftrykket – det er vel egentlig hele udsendelsens pointe?

Igen mener jeg, at seerne vildledes."

AK svarer 3. oktober 2024 dette:

"I forhold til dit sidste spørgsmål, så har du ret i, at det ikke er et Violife produkt vi har med i programmet, men et helt nyt produkt, som endnu ikke har en konkret beregning. Når det er sagt læner vi os op ad beregninger på de plante-ost produkter, der er lavede. Det drejer sig om Violife og også et produkt som Willicroft (der faktisk bruger bøtter), som vi mener giver et sammenligneligt grundlag for en estimeret beregning."

Klager anker

Den 3. oktober 2024 anker Mejeriforeningen svaret fra DR til lytternes og seernes redaktør (herefter LSR).

Klageren skriver i sin helhed:

" 1: Tidskode 7.37:

Speak: "Herinde er havredrikken, men prøv at se der er mange forskellige. Der er sojadrik, der er rugdrik, der er mandeldrik. Altså der er mange forskellige plantedrikke, men de har jo alle sammen et forskelligt klimaaftryk."

Herefter følger en grafik, der angiver Co2e-aftrykket fra havredrik, sojadrik, mandeldrik og risdrik. Disse 4 forskellige typer af plantedrikke sammenlignes herefter med 1 version af mælk – som betegnes "komælk". Her er der altså ikke angivet, hvilken version af mælk, der er tale om – om det er minimælk, letmælk, kærnemælk, skummetmælk eller sødmælk. Men det burde være angivet, hvilken mælkevariant, der henvises til. Forskellige mælkevarianter har nemlig meget forskellige aftryk, præcis som værten og grafikken forklarer er tilfældet for plantedrikken. Vi mener det er problematisk og undergraver grafikkens og udsendelsens troværdighed, at der ikke udvises præcision omkring disse fakta.

Kilden til tallene i grafikken angives som værende "Poore and Nemecek", som bruger den opgørelsesmetode der hedder A-LCA. Poore and Nemeceks tal er ikke specifikke for dansk mælk, men er internationale tal. Der findes også kilder, der har beregnet aftrykket på dansk mælk. En af disse er Concito, som der henvises til senere i udsendelsen (se punkt 2). Men lige her i denne sammenligning fravælger redaktionen Concito, som bygger på C-LCA-opgørelsesmetoden.

Redaktør Amalie Kaldan skriver til os i en mail, at "Poore and Nemecek" er valgt som kilde "efter anbefaling fra vores ekspertkilde på KU, Christian Bugge. Det har vi valgt, fordi Concito, i tilfældet med komælks CO2 aftryk, modregner brugen af malkekoens kød i deres beregning, hvorimod Poore and Nemecek baserer deres tal på et europæisk gennemsnit, hvor malkekoens kød ikke er modregnet."

Havde redaktionen valgt tal fra Concito også til denne grafik, så ville grafikken til sammenligning have set således ud:

0,38 kg Co2e	0,41 Co2e	0,37 Co2e	1,23 Co2e	0,55 Co2e	0,59 Co2e	0,65 Co2e
Havredrik	Sojadrik	Mandeldrik	Risdrik	Minimælk	Letmælk	Sødmælk

Derfor er det ikke uvæsentligt, hvilken kilde man vælger.

Her kan man ikke undgå at få det indtryk, at kilden er valgt, fordi Concito som kilde ikke giver den ønskede store forskel på CO2e-aftryk, som findes i de ikke-danske A-LCA-tal. Hvis dette er tilfældet, er det kritisabelt, særligt fordi Concito bruges som kilde senere i udsendelsen. Hvorfor er redaktionen ikke konsekvent i sit valg af kilder på CO2e-aftryk? Vi skal her ikke sige, at A-LCA metoden er mere rigtig end C-LCA metoden, men DR burde i det mindste være konsekvent i sit valg af metode.

Vi kan i øvrigt heller ikke genfinde præcis tallet 1,8 for komælk hos Poore and Nemecek, og vi har derfor efterlyst det præcise sted, hvor tallet figurerer. Det har vi ikke kunnet få oplyst, men har i stedet fået et link til hhv Our World in Data og Science.org (se bilag med mailkorrespondance). Det er

kritisabelt, at redaktionen ikke kan pege på, hvor præcis hos den angivne kilde, man kan finde den gengivne faktaoplysning.

2: Tidskode 13.17:

Her præsenteres en ny grafik samtidig med en speak. Speaken fortæller at "ost er en af de allermest klimatunge fødevarer" og sammenligner herefter 1 kg ost med 1 kg grisekød og 1 kg kylling. Det fremgår ikke, hvad udsagnet "en af allermest klimatunge fødevarer" bygger på. Der er mange fødevarer, der har et lavere klimaaftryk end ost, men også mange der har et højere aftryk. Så hvad skal der til for at få prædikatet "allermest"? Dette sprog fra værtens side er upræcist, dramatiserende og værdiløst, og det er umuligt for seeren at afgøre, om udsagnet er faktisk korrekt – for grafikken sammenlignes kun med to andre typer af fødevarer.

3: Tidskode 13.33:

Speaken fortæller, at ost er klimatung, fordi "der bruges omkring 10 liter mælk til at lave 1 kg ost." Dette understreges i grafikken ved, at der popper 10 mælkekartoner op. Speaken fortsætter, og grafikken udvikler sig. Herefter kommer der en kildeangivelse frem på grafikken: Kilde: Concito/Arla. Men det er uklart, hvad Concito og Arla hver især er kilde til. Man kunne få det indtryk, at Arla er kilde til produkternes klimaaftryk. Men mon ikke det er det med at der skal cirka 10 liter mælk til 10 kg ost, Arla er kilde til?

Ved tidskode 13.38 tilføjer speaken, at "ost med et stor vandindhold, for eksempel hytteost, brie og feta ligger dog noget lavere". Det er godt, at det på den måde oplyses, at forskellige ostetyper har forskelligt klimaaftryk, men det samme burde have været tilføjet ved førnævnte (punkt 1 i denne klage) angivelse af klimaaftrykket for "komælk".

4: Tidskode 13.45:

Værten peger på en tallerken med et hvidt produkt fra den kommercielle fødevarereproducent Færm. Speaken lyder:

"Men denne her ost her, den er simpelthen fuldstændig uden ko." Kilden svarer: "Fuldstændig uden ko. Den er kun lavet på bøtter."

Værten peger på tallerkenen og siger:

"Denne her i forhold til, hvis jeg går ned og køber en normal smøreost, hvad sparer jeg så i CO2 her?"

Kilden svarer:

"Der sparer du cirka mellem 70 og 76 procent CO2. Det er, fordi bøtterne er så klimaneutrale, som de er."

Det er efter vores opfattelse i strid med god presseskik og DRs etik at en kilde, som har kommercielle interesser, får lov til udokumenteret at sige, at forbrugeren ved at købe hendes produkt kan spare 70 til 76 procent CO2.

Hverken direktøren i Færm eller DR angiver, hvem kilden til de 70-76 procent er, lige som det heller ikke angives præcis hvad et klimaaftryk på henholdsvis en smøreost og produktet fra Færm er. I øvrigt er det en påstand i sig selv at kalde en råvare klimaneutral.

Vi har derfor spurgt redaktionen, hvem kilden er på dette udsagn og fået følgende svar:

"Vi har både taget udgangspunkt i data fra Our World in Data og så har vi brugt denne konkrete LCA analyse <https://www.violife.com/en-us/-/media/Project/Upfield/Brands/Violife-Foods/Violife-Foods-US-New/Assets/About-Us/upfield-violife-technicalsummary-quantis-april2022.pdf?rev=7a8df5b1db044d6c9fbb67b16b22af09>, hvor følgende metode gør sig gældende:

"This study followed the regionalized LCA methodology described by Liao et al. (2020) to compare the environmental impacts of 1 kg of Violife Products to the same amount of dairy cheese sold in Europe, UK, Canada, United States, and Japan. Data was collected with a cradle-to-grave approach for the

product recipe, key ingredients sourcing countries, production factory, energy mixes, packaging designs, transportation, and end-of-life scenarios. Spatially differentiated agricultural life cycle inventory data were generated (archetypes), as well as land use change (LUC) emissions for Violife Products to dairy cheese using an attributional approach as per PAS 2050 (BSI, 2012), aligned with the latest international standards for dairy products, published by the International Dairy Federation (IDF, 2015) and the European Dairy Association (EDA, 2016).”

Men LCA-analysen for et produkt fra producenten Violife jo ikke er en analyse af det konkrete produkt fra Færm, som er det der ligger på tallerkenen i tv-udsendelsen, og som værten peger på alt imens han siger:

”Denne her i forhold til hvis jeg går ned og køber en normal smøreost, hvad sparer jeg så i Co2 her?”

Derved ledes seeren til at tro, at udsagnet med de 70-76 % besparelse faktisk handler om det pågældende produkt, hvilket dog ikke er tilfældet.

Færms produkt er ifølge Færms direktør baseret ”kun på bønner”. Hvis man ser på Violifes hjemmeside FAQ | Violife kan man se, at deres produkter har andre ingredienser end bønner. For Creamy Original | Violife er det blandt andet kokosolie. Der er altså tale om to forskellige produkter, med helt forskellige ingredienser. Og vi har jo netop tidligere i udsendelsen hørt værten sige – hvilket er rigtigt – at forskellige planteprodukter har forskelligt klimaaftryk, alt efter hvilke ingredienser produktet bygger på.

Programmets redaktør medgiver da også, at det ikke er et ”Violife produkt vi har med i programmet, men et helt nyt produkt, som endnu ikke har en konkret beregning. Når det er sagt læner vi os op ad beregninger på de plante-ost produkter, der er lavede. Det drejer sig om Violife og også et produkt som Willicroft (der faktisk bruger bønner), som vi mener giver et sammenligneligt grundlag for en estimeret beregning.”

Det det efter vores opfattelse på alle måder i strid med god presseskik og DRs etik at videreformidle udsagnet om en besparelse på 70-76 %, på den måde det gøres i udsendelsen:

Det er producenten selv, der siger det og dermed anpriser sit eget produkt uimodsagt, der er ingen kildeangivelse, og når vi efterspørger kilden, viser det sig, at den handler om et helt andet produkt og en estimeret beregning. Og alt dette får man at vide alt imens værten som tidligere nævnt peger på det specifikke produkt, som er i billedet, og siger ”denne her”.

Punkt 1-4 har alle med angivelse af kilder og anvendelse af kilder at gøre.

Under punkt 1 er kilden en international kilde, som anvender en A-LCA metode, men også Our World in data. Fra Our world in data understreges det, at klimaaftrykket kan variere endog rigtigt meget fra producent til producent. Under punkt 2 anvendes en dansk kilde og en C-LCA-metode. Under punkt 3 er der slet ikke nogen kilde på et udsagn fra en kilde med en klar kommerciel interesse.

Det er for os at se problematisk, at en udsendelse, som har som omdrejningspunkt at sammenligne klimaaftryk, ikke er konsekvent med valg af kilder og valg af metode til at opgøre klimaaftrykket – nogle steder bruges en A-LCA, og et andet sted en C-LCA.

Det kritisable forstærkes af, at hele omdrejningspunktet for udsendelsen er at sammenligne klimaaftryk på produkter, og at ”Jorden kalder” er et ”klimamagasin”. Det vil sige, at man som seer må kunne forvente redaktionel omhu og præcision med kilder og fakta – ikke mindst på klimaområdet.

Afslutningsvis har vi også denne bemærkning:

Tidskode 5.37:

Kilden, som er lektor ved Københavns Universitet, siger:

”Hvis man nu forestillede os, at vi erstatter alle mejeriprodukter med plantealternativer, så ville vi kunne spare op til 75 % af den Co2 der ellers er forbundet med mejeriprodukterne”.

Her er det helt uklart for seeren, om der med ”alle mejeriprodukter” menes på verdensplan, produceret i Danmark eller solgt i Danmark, eller i den enkeltes egen kost? Det er også uklart, hvilke

plantealternativer, der i givet fald skal erstattes med, og vi har jo lige lært fra værten, at der er forskel på planteprodukters klimaaftryk. Der mangler med andre ord præcision omkring dette udsagn samt kilde, og seerne efterlades til hver deres fortolkning af lektorens udsagn."

Procedure

Det følger af DR's etiske retningslinjer, at DR skal besvare en klage senest fire uger fra det tidspunkt, hvor den er kommet til DR. Mejeriforeningen skriver første gang til DR den 19. september 2024 og modtager svar fra DR den 24. september 2024. Svarproceduren her er overholdt. Det følger også, at det skal være den programansvarlige redaktionschef, som besvarer klagen. Det er ikke tilfældet. Klagen er besvaret af en medarbejder uden chefansvar. Det er kritisabelt. Svaret skal forholde sig til indholdet af kritikken, hvad den i det store hele – med enkelte undtagelser – gør. Svaret skal indeholde klagevejledning, hvad den ikke gør. Da redaktøren svarer på en klagers spørgsmål og kritik, er det at betragte som et klagesvar fra DR, der derfor skal opfylde alle formelle krav til et sådant.

Indstilling fra lytternes og seernes redaktør

Ad. 1.

I klippet (07:37) sammenligner Programmet havredrik, soyadrik, mandeldrik og risdrik med et kilo komælk. Her når Programmet frem til, at 'komælk' udleder 1,8 kilo CO₂ i forhold til de plantebaserede drikke, som ligger på henholdsvis 0,6, 0,6, 0,7 og 0,9.

Kilden til tallene er "Poore and Nemecek", hvilket undrer Mejeriforeningen. For det første burde DR, ifølge Mejeriforeningen, have gjort opmærksom på, hvilken type mælk, der var tale om, for klimaaftrykket varierer med de forskellige mælketyper. Poore and Nemecek opgør klimaaftrykket ud fra en metode, der hedder A-LCA. Den er international, anfører Mejeriforeningen. Concito derimod, påpeger foreningen, opgør aftrykket af mælk efter danske forhold, og bruger man Concitos tal, ser billedet anderledes ud. Så er klimaaftrykket mindre.

Mejeriforeningen vedlægger en tabel fra Concito over CO₂ ækvivalenter (CO₂e).

Havredrik udleder 0,38 CO₂e, Sojadrik 0,41, mandeldrik 0,37, risdrik 1,23, minimælk 0,55, letmælk 0,59 og endelige sødmælk 0,65.

Mejeriforeningen undrer sig over, at Concito ikke er valgt her, da Concito benyttes som kilde senere i udsendelsen.

Jeg har bedt Mejeriforeningen² forklare betydningen af de to overordnede opgørelsesmetoder, A-LCA og C-LCA, og den forskel, som det kan medføre, når man skal udregne klimatrykket. Klimaaftryk er en kompleks beregning, hvor mange faktorer skal indregnes. Den mest almindelige er A-LCA, som er anvendt af Poore and Nemecek her, hvor C-LCA anvendes af Concito. I forhold til mælk og klimaaftryk har metodevalget den betydning, at Concito i regnestykket for, hvor meget en liter komælk udleder af CO₂ fratrækker den CO₂-besparelse, som kommer, når malkekvæg også kan bruges som kødkvæg, og dermed sparer klimaregnskabet for noget kødkvæg, man alternativt skulle have anskaffet sig.

De fleste malkekøer bliver slagtet og bliver til oksekød. Dermed reducerer produktionen af mælk behovet for produktion af rent kødkvæg, og dermed spares der en udledning, om ifølge Concitos C-LCA-metode skal indregnes i klimaaftrykket.

Mejeriforeningen skriver i den forbindelse: *"Det er og bliver en redaktionel beslutning, om man vil bruge kilder, der baserer sig på den ene eller anden metode – og hvorfor. Vores pointe er, at der i udsendelsen burde være udvist den omhu ikke at jonglere mellem metoderne, men burde være valgt én. Seerne kan*

² Mejeriforeningen citerer både Aarhus Universitet og Concito som kilder til at forstå forskellen mellem de to opgørelsesmetoder for klimaaftryk, A-LCA og C-LCA.

ikke forventes at kende til forskelle i opgørelsesmetoder og datagrundlag hos forskellige kilder, så de vil formentlig tro, at klimaopgørelserne på tværs af udsendelsen er direkte sammenlignelige."

DR har svaret i klagesvaret, at DR normalt bruger Concito i grafikker og analyser i programmerne, men lige her om plantedriks CO₂-aftryk har man valgt Poore og Nemecek, fordi DR's ekspertkilde, Christian Bugge, anbefalede det. Argumentet er, at Concito modregner malkekoens kød i sit klimaaftryk, hvor A-LCA ikke medregner dette.

Det følger af DR's etiske retningslinjer, at DR har redigeringsretten og dermed retten til at vælge den kilde, i dette tilfælde Poore and Nemeceks analyse af forskellen i klimaaftryk mellem animalsk mælk (komælk) og plantebaseret mælk. Mejeriforeningen har ikke påpeget, at selve den bragte sammenligning er forkert. Dog har Mejeriforeningen spurgt til kilden til oplysningen om 1,8 kilo CO₂, uden at DR har svaret på dette.

Mejeriforeningens kritik falder i to dele. For det første mener Mejeriforeningen ikke, at man kan nøjes med betegnelsen "komælk". Uanset om man bruger statistik fra Poore and Nemecek eller Concito. For forskellige typer af komælk har meget forskelligt klimaaftryk, sådan som Mejeriforeningen illustrerede ved at vise, hvordan Concito opgør klimaaftryk for forskellige mælketyper i forhold til plantebaseret mælk. For det andet kritiserer Mejeriforeningen, at DR har valgt Concitos analyse fra, fordi DR så kan bruge en anden statistik, som giver den største forskel mellem plantebaseret mælk og "komælk".

Mejeriforeningen skriver: *"Her kan man ikke undgå at få det indtryk, at kilder er valgt, fordi Concito som kilde ikke giver den ønskede store forskel på CO₂e-aftryk, som findes i de ikke-danske A-LCA-tal. Hvis dette er tilfældet, er det kritisabelt, særligt fordi Concito bruges som kilde senere i udsendelse. Hvorfor er redaktionen ikke konsekvent i sit valg af kilder på CO₂e-aftryk?",* spørger Mejeriforeningen.

Dette er en alvorlig påstand. Da DR har som grundlæggende værdi i sine etiske retningslinjer, at DR ikke har skjulte dagsordner og ikke taler mod bedre vidende, og DR var bekendt med, at tallene kunne opgøres på to måder, der vil give meget forskellige svar, var det rimeligt i henhold til egne etiske retningslinjer, om DR havde redegjort for den store forskel på de to måder at gøre klimaaftrykket op på. Navnlige da DR jo bruger Concito-tal i samme program senere til at illustrere klimaaftryk for kød. Det er tydeligt, at den anvendte statistik for animalsk og vegetabilsk mælk giver den største forskel i klimaaftryk mellem de to typer mælk.

DR erkender i sit svar til Mejeriforeningen, at DR ofte bruger Concito-tal i grafikker og analyser, men her har DR bevidst fravalgt Concitos tal for mælk, da Concito "modregner brugen af malkekoens kød i deres beregninger." Det forklares ikke yderligere, hvorfor dette skulle være et metodisk problem. DR har – som påpeget af Mejeriforeningen – ingen problemer med i øvrigt at anvende Concito-tal senere i programmet.

Hvis DR ikke vil mistænkes – som Mejeriforeningen gør – for at anvende de tal, der passer bedst ind i præmissen, burde DR have redegjort for, at der er betydelig forskel på, hvordan man opgør klimaaftrykket fra en liter animalsk mælk. Dels er der modregningsfaktoren, og dels er der forskel på, hvad en liter 'komælk' er. Nogle typer af mælk har større klimaaftryk end andre. Hvis man tager Mejeriforeningens statistik fra Concito og sammenligner den plantebaserede drik, som har størst klimaaftryk med den animalske mælk, der har mindst aftryk, (risdrik med 1,23 kilo CO₂e i forhold til minimælk med 0,55 kilo CO₂e) så ser regnestykket helt anderledes ud. Så har den plantebaserede drik et klimaaftryk, der er mere end to gange højere end en liter minimælk. Dette sagt for at illustrere, hvordan samme statistik kan bruges meget forskelligt afhængig af hvilken sammenligning man foretager.

DR havde sin ret til at benytte Poore and Nemecek som kilde til sammenligningen, men DR bør oplyse seerne om, at der er flere måder at opgøre klimaaftrykket og om hvilken metode, der konkret er anvendt. Når der som her er tale om en sammenligning mellem plantebaserede og animalske produkter, er det

væsentligt at oplyse, om der i i den statistik, som DR bruger i programmet, er foretaget en modregning for besparelsen på CO₂ i kraft af udnyttelsen af kød fra malkekoen, og hvordan sammenligningen så ville have set ud, hvis denne modregning var sket. Det giver seerne mulighed for at forholde sig til tallene på et oplyst grundlag, ligesom DR sikrer, at der er åbenhed om valg af metode, hvorved spekulationer om motivation for valg og fravalg af kilder kan undgås.

Punktet her skal navnlig ses i sammenhæng med, at DR senere i udsendelsen sammenligner klimaaftrykket for ost med kylling og svinekød, og her er anvendt Concitos opgørelsesmetode, uden at det er klart, at der er tale om to forskellige opgørelsesmetoder, og uden at forskellen på de to metoder er tydeligt forklaret. Det er DR's redaktionelle ret at vælge den ene eller anden kilde, men seerne får ikke den fulde og retvisende information, når DR skifter mellem den ene og den anden metode i opgørelsen af klimaaftryk, uden at oplyse om det.

Klager får medhold i sin kritik på dette punkt.

Ad. 2.

Næste klagepunkt drejer sig om sætningen i programmet: "Ost er en af de allermest klimatunge fødevarer."

Mejeriforeningen påpeger, at det ikke bliver oplyst, hvad der menes med "allermest." Der er både fødevarer, som er mere klimatunge og fødevarer, som er mindre klimatunge, men her sammenlignes i programmet kun med to fødevarer, nemlig svinekød og kyllingekød, påpeger klageren. Det er både dramatiserende, upræcist og værdiladet, påpeger Mejeriforeningen. Hvis man går ind i Concitos klimadatabase (Concito angives som kilde her sammen med Arla) fremgår det, at der findes ost, som udleder langt mindre CO₂, end det er angivet i programmet. Ser man på hele fødevaretabellen, findes der – som hævdet af Klager – fødevarer, som ligger ekstremt langt over klimaaftrykket for ost. For eksempel oksekød. Afpudset oksemørbrad har for eksempel et klimaaftryk på 185,76 kilo CO₂. Men med så upræcis en angivelse som "allermest" har DR ikke sagt noget faktisk forkert. Det kommer helt an på, hvordan man opdeler skalaen

DR kunne med fordel have præciseret, hvad det var for ost og hvad man sammenlignede med, så seerne havde fået den relevante information til selv at kunne foretage en bedømmelse, men da det ikke er faktisk forkert, er der ikke tale om en overtrædelse af DR's etiske retningslinjer, at ost betegnes som 'allermest.'

Klager får ikke medhold på dette punkt.

Ad. 3.

Her tager Mejeriforeningen fat i det samme punkt – sammenligningen mellem svine- og kyllingekød med ost. Kilden er Concito/Arla fremgår det i udsendelsen. Klager kritiserer, at det er uklart, hvad henholdsvis Concito og Arla er kilder til. Desuden rejses samme kritik som under punkt 1 – at 'ost' bare er ost, lige som mælk blev til 'komælk,' men Mejeriforeningen anerkender dog, at DR har nuanceret begrebet ost, og at DR oplyser i grafikken, at særligt oste med stort vandindhold og lavere klimaaftryk som for eksempel hytteost optræder selvstændigt. DR benytter både en tænketank og et stort mejerandelsselskab, og Mejeriforeningen har ret i, at det havde været hensigtsmæssigt at vide, om disse to kilder er enige om de tal, der er benyttet. Her kommer Arla jo til at figurere som kilde til det hele – også klimaaftrykket. Men som under forrige punkt er der ikke tale om en påvist faktisk fejl, og derfor må det henhøre under DR's redaktionelle ret at bringe denne dobbelte kildehenvisning.

Klager får ikke medhold på dette punkt.

Ad. 4.

Mejeriforeningen kritiserer den del af indslaget, hvor 'Jorden kalder' besøger firmaet Færm. Her fremstilles blandt andet smøreost på plantebasis. Direktøren siger i programmet, at forbrugeren ved køb af Færms smøreost sparer 70 – 76 procent CO₂.

Det strider mod DR's etik, påpeger Mejeriforeningen, at en kilde, som har kommercielle interesser, får lov til at sige, at forbrugeren ved køb af firmaets varer kan spare 70 – 76 procent CO2. Mejeriforeningen kritiserer yderligere, at hverken Færm eller DR angiver kilden til oplysningen, eller hvordan man er kommet frem til det.

DR skriver til Mejeriforeningen, at DR har taget afsæt i data fra Our World in data, der indeholder et link til en anden form for vegetabilsk ost, Violife, er en række veganske alternativer til ost

Mejeriforeningen påpeger, at 'Violife' ikke er identisk med det produkt, der vises frem i programmet fra Færm. Det var angiveligt lavet 100 procent på bønner. Violife bruger blandt andet også kokosolie, påpeger Mejeriforeningen og konkluderer: *"Der er altså tale om to forskellige produkter. DR erkender i et svar til Mejeriforeningen den 3. 10. 2024, at det ikke er et Violife-produkt, der er med i programmet. Det er et nyt produkt, der ikke har en konkret beregning, men at DR læner sig om ad tidligere vegetabiliske produkter som Violife."*

DR lægger i sine etiske retningslinjer (kapitel 4 om kilder) vægt på, at det er afgørende for DR's troværdighed, at medarbejderne forholder sig kritisk over for alle kilder. Det gælder særligt kilder, når en udtalelse kan være farvet af personlige interesser eller kan være et forsøg på at skade andre.

I dette tilfælde har DR faktisk en viden om, at Færms vurdering af en 'CO2-besparelse' på 70 – 76 procent ikke gælder det produkt, der fremvises i TV, men stammer fra andre vegetabiliske oste.

Producenten har lov til at fremsætte sit udsagn om 70- 76 procent mindre CO2, men DR burde enten ved spørgsmål eller anden information i programmet have oplyst, at producenten Færm ikke kender det nøjagtige CO2 tal for produktet. Det følger af DR's etiske retningslinjer, at DR skal udøve kildekritik over for kilder, der kan være farvet af egne økonomiske interesser. Her er der kildemæssigt tale om en kilde, en smøreoste-producent, der netop falder inden for denne kategori. DR giver megen omtale af produktet, og af samme grund er det ekstra vigtigt, at DR ikke bare viderebringer producentens egen vurdering, men efterprøver holdbarheden af den.

Klager får medhold.

Ad. 5.

Mejeriforeningen kritiserer, at lektor ved Københavns Universitet siger, at hvis man erstatter alle mejeriprodukter med plantealternativer vil vi kunne spare op til 75 procent af den CO2, der ellers stammer fra mejeriprodukterne.

Det er uklart, om kilden taler om en besparelse på verdensplan eller i Danmark, eller i den enkeltes kost, skriver Mejeriforeningen. Ligeledes er det uklart, hvilke plantealternativer, der henvises til. DR citerer her en ekspertkilde, der kommer med en generalisering, som må stå for ekspertens egen regning. Udtalelsen kunne være mere præcis, men det ligger inden for den redaktionelle ret at citere lektoren for denne generelle udtalelse.

Klager får ikke medhold.

DR bør erkende og rette fejlene på Fejl og Fakta.

Konklusion og sammenfatning

Mejeriforeningen klagede over flere punkter i forbindelse med programmet 'Jorden kalder – slut med komælk.' For det første finder Mejeriforeningen det kritisabelt, at DR i programmet anvender to forskellige opgørelsesmetoder til at måle klimaaftryk på. Seerne får præsenteret to statistikker, uden at DR samtidig oplyser seerne om, at de to måder at opgøre klimaaftryk for visse fødevarer på, ikke umiddelbart kan sammenlignes, da de bagvedliggende opgørelsesmetoder er forskellige. DR skulle have været tydelig om forskellene på de to opgørelsesmetoder og den forskel i klimaaftryk det giver i

de valgte eksempler afhængig af, om man bruger den ene eller anden metode. Mejeriforeningen får medhold i dette klagepunkt.

Det andet kritikpunkt er, at DR ukritisk videreformidler en medvirkende producents egne tal for, hvor meget en vegetabilsk smøreost sparer i CO₂-udslip i forhold til andre produkter. DR erkender, at man ikke kender det præcise tal for det specifikke produkt, og at DR støtter sig på andre tal for vegetabilsk ost, som dog ikke er helt sammenlignelige med den plantebaserede ost, som DR viser i programmet. DR burde have oplyst om disse forbehold i programmet. Mejeriforeningen får medhold i dette punkt.

Endelig kritiserer Mejeriforeningen DR for at viderebringe tal fra en lektor på Københavns Universitet. DR har lov at bringe en kildes vurdering og udtalelser. Udtalelsen står for kildens egen regning. Klager få ikke medhold i dette punkt.

Klager får delvist medhold.

Jesper Termansen, den 29. oktober 2024